

Ajankohtaiset

Konferenssiraportti: Folkloristit pimeyden äärellä

13th International Conference of Young Folklorists. *Dark side of folklore & folkloristics*, 9–11.10.2024, Vilna.

Mila Santala

Kolmastoista International Conference of Young Folklorists -konferenssi (lyhyesti YoFo) järjestettiin lokakuussa kauniissa Vilnassa, Liettuassa. Tänä vuonna konferenssia järjesti Liettuan kirjallisuuden ja folkloristiikan instituutti hulpeissa tiloissa, Vileišis-perheen entisessä kodissa, joka on vuodesta 1941 kuulunut Liettuan tieteen akatemialle ja toiminut Liettuan folkloristiikan tutkimuksen keskeisenä paikkana. Tapahtuman kokoavana teemana toimi pimeys sekä folkloristiikan ja folkloren pimeä puoli.

YoFo:n tarkoituksena on koota yhteen nuoria tutkijoita folkloristiikan alalta, ja hybridimahdollisuudesta huolimatta ilahduttavan moni oli saapunut Vilnaan paikan päälle osallistumaan konferenssiin. Monelle konferenssi oli uusien verkostojen luomisen lisäksi paikka nähdä jo aiempien YoFo-konferenssien myötä tutuiksi tulleita tutkijoita. Jälleennäkemisten ilo oli ilahduttavaa seurattavaa. Paikalle oli saapunut niin ensi kertaa kansainväliseen konferenssiin osallistuneita kuin alan arvostettuja konkareitakin.

Kuolemaa ja kummaa

Konferenssin teemaksi tänä vuonna valikoitunut pimeys oli tulkittu konferenssiesitelmissä monella eri tavalla. Pimeyttä tarkasteltiin esimerkiksi folkmusiikin, arkistojen ja naiseuden näkökulmista. Pimeyttä folkloristiikassa tarkasteltiin synkkien aiheiden tutkimisen kautta, mutta myös siitä näkökulmasta, mitä aiheita on jäänyt tutkimukselliseen pimentoon. Konferenssin tarkoituksena oli tarkastella aiheita, jotka on koettu tabuina ja yritetty vaientaa niin yhteiskunnan kuin folkloristienkin toimesta eri aikoina.

Kuolema nousi esiin monia konferenssiluentoja yhteen kurovana aiheena. Kuolemaa tarkasteltiin esimerkiksi elävien kuolleiden ja huumorin kautta. Aaveet ja vampyyrit vilisivät luentoaiheissa. Kaikki keynote-luennot käsittelivät henkiä ja yliluonnollisia olentoja folkloressa, mutta kiinnostavista eri näkökulmista. Mirjam Mencejn (Ljubljanan yliopisto) keynote-esitelmässä "The Dead on the Dark Side of Reason" nousi esiin huomio, joka näkyi myös monissa muissa konferenssin esitelmissä: länsimainen yhteiskunta on vieraantunut kuolemasta.



Mencej osoitti, kuinka folkloristiikan alalla on pidetty turvaväliä esimerkiksi aaveisiin uskoviin ihmisiin, vaikka heitä ei olekaan suoranaisesti väheksytty.

Ülo Valkin keynote esitelmä "Supernatural Encounters and Storytelling: Framing the Unknown" käsitteli sitä, miten yliluonnollisten kokemusten tutkimus on ajan saatossa muuttunut fenomenologisesta enemmän narratiiviseksi tutkimukseksi. Valk käsitteli aihetta kiinnostavasti niin vernakulaarin perinteen kuin akateemisen tutkimuksen näkökulmasta. Mencejn keynoten tapaan myös Valk totesi, että ihmisten kokemukset kummasta tulee ottaa todesta. Erilaiset kulttuuriset traditiot voivat vaikuttaa kokemuksiin, mutta ne eivät täysin selitä niitä. Yliluonnolliset kokemukset ovat sisäisiä prosesseja, joita on tutkittu paljon niin uskontotieteessä kuin folkloristiikassakin, mutta esimerkiksi protestanttisuus on hallinnut tutkimusta jättäen pimeyden sen kehysten ulkopuolelle jäävät kokemukset.

Kaupallistamista ja normien haastamista

Yliluonnollisten synkkien aiheiden lisäksi pimeyden teemaa tarkasteltiin konferenssissa yhteiskunnallisten kysymysten kautta. Digne Üdre (Tarton yliopisto) käsitteli paperissaan *A Faustian Bargain: Folk Culture for Sale* kysymystä siitä, saako folklorea kaupallistaa. Faus-tilainen kauppa tarkoittaa moraalisten arvojen vaihtoa maallisen mammonan saavuttamiseksi, jollaiseksi folkloren kaupallistaminen on usein koettu. Üdre esitteli, kuinka folkloren kaupallistaminen on yhtäältä nähty folklorea halventavana toimintana ja toisaalta voimaannuttavana toimintana. Kulttuurin ja perinteen tuotteistaminen onkin vaikea aihe, sillä usein ajatellaan, että folkloren myyntiarvo vähentää folkloristiikan autenttisuutta ja vernakulaaria arvoa. Folklore mielletään pysyväksi ja kestäväksi toisin kuin kaupalliset trendit, jotka ovat alati muuttuvia. Kansa mielletään herkästi kapitalismin ulkopuoliseksi ja vastaiseksi, vaikka näin ei aina ole.

Tymoteusz Królin (Slavistiikan instituutti, Puolan tiedeakatemia ja Centrum regionálních studií, Ostravan yliopisto) paperissa "Folklore and Homophobia. Analysis of Discussions about the LGBT Free Zone Resolutions in Polish Municipalities and Regions" käsitteli sitä, miten puolalaisten kaupunginvaltuutettujen kokouksissa kertomat memoraatit ja fabulaatit ylläpitivät homofobisia lingvistisiä topoksia. Liveta Üselén (Vytautas Suuren yliopisto) paperissa "Swedish and Lithuanian People's Attitudes Toward Non-traditional Gender Expressions in Swedish and Lithuanian Literary Fairytales" esitteli miten nykykirjailijat saduissa ilmaisevat sukupuolta, seksuaalisuutta sekä sukupuolirooleja. Üselé käytti yhtenä esimerkkinä satua kahdesta toisiinsa rakastuvasta prinsistä. Se rikkoi perinteistä tapaa esittää satua ja myös sukupuolta sekä seksuaalisuutta ja sai ihmiset reagoimaan vahvasti niin nettikeskusteluissa kuin uutisissa. Satuihin suhtaudutaan fantasiana ja seipiteenä ja todellisuudesta kaukaisena, mutta kun sukupuolirooleja rikotaan lapsille tarkoitetuissa saduissa, niissä ei näytä olevan kyse enää pelkästään harmittomasta viitteestä vaan satujen teemat herättävät vahvojakin tunteita.

Pimeyttä ja synkkyyttä folkloressa lähestyttiin verkkokulttuurin näkökulmasta Polyna Holtsynan paperissa "'You Are a Joke': Metal-Lore of Violence and Misanthropy in Online Gatekeeping Practices of Black and Death Metal Scenes". Holtsyna kertoi esityksessään, kuinka verkon alakulttuurien julkaisuissa ja kommentteissa ylläpidettiin mielikuvaa "aidosta" metal-lifanista erilaisilla narratiiveilla esimerkiksi ihmiskunnan vihaamisesta ja väkivallasta. Hän



tarkasteli, millaisia inhon ja mielihahan tunteita verkkoaineistojen perusteella ihmisille syntyi "epäaidoista" metallifaneista, jotka rikkoivat alakulttuurin sanomattomia sääntöjä.

Perinteen autenttisuus – miten viestiä folkloresta?

Toisen päivän pyöreän pöydän keskustelussa itsenäinen tutkija Łukasz Kozak sekä kirjailija ja taiteilija Kotryna Zylé keskustelivat aiheesta "How to communicate folklore to larger audiences". Keskustelussa pohdittiin, miten folklorea voidaan välittää autenttisesti ja kiinnostavasti sellaisissa muodoissa, joista nykylukijat kiinnostuvat. Keskustelun keskiössä olivat etenkin nuoret ja lapset. Keskustelussa pohdittiin, pitääkö folklorea uudelleenkehystää, jotta se pysyy relevanttina ja kiinnostavana uusille sukupolville ja nyky-yleisölle ja millainen rooli mielikuvituksella on osana tätä prosessia. Kozak ja Zylé olivat molemmat samaa mieltä, ettei uudelleenkehystystä aina tarvita, kunhan yleisön mielenkiinnon saa napattua esimerkiksi kirjan visuaalisuudella. Monet folklorea-aiheet löytävät modernissakin ajassa yleisönsä, sillä esimerkiksi puolalaisen folkloren monet hahmot eivät asetu binääriseen sukupuolikäsityksen alle, mikä puhuttelee esimerkiksi sukupuolivähemmistöjä. Tärkeintä on, että kirjoittaja tuo esiin, mikä kaikki teoksessa on mielikuvituksen aihetta ja mikä folklorea. Folklorea on väärinkäytetty esimerkiksi poliittisissa tarkoituksissa. Kaikkea folklorea ei Kozakin ja Zylén mukaan ole tarpeen ylläpitää, mikäli se ei palvele enää tarkoitustaan nyky-yhteiskunnassa. Molemmille näytti kuitenkin olevan tärkeää, että ihmiset, etenkin lapset, muistavat juurensa ja ymmärtävät miten ihmiset ovat ennen eläneet. Zylé toi esiin aiemminkin konferenssissa tehdyn huomion siitä, että synkistäkin aiheista kuten kuolemasta on vieraannuttu. Lapsillekin voi kirjoittaa synkästä folkloresta ja käsitellä tätä kautta vaikeita aiheita kuten kuolemaa tai erilaisia moraalikysymyksiä.

Kolmannen päivän keynote-luennon piti puolalainen itsenäinen tutkija Łukasz Kozak otsikolla "Decolonizing Demonology". Kozak esitteli, miten folklorea on länsimaalaistettu terminologian myötä. Esimerkkinään Kozak käytti vampyyreja, joiden hän totesi nykyään olevan koloniaalinen konstruktio. Kozak osoitti, kuinka lepakot ja folkloren vampyyrit alettiin yhdistää toisiinsa, kun ruotsalainen luonnontutkija Carl Von Linné nimesi lepakkolajin folkloresta tutulla *vampyrus*-nimellä. Kozakin luennon keskeisenä viestinä oli, että folkloren ilmiöille pitäisi löytää vernakulaarit termit, eikä niitä pitäisi yrittää globalisoida jolloin ne helposti länsimaalaistetaan. Kozak nimitti vampyyreja historian suurimmaksi kulttuuriseksi appropriatioksi.

Vaikka populaarikulttuurista tutut vampyyrit ovat kaukana siitä, mitä vampyyrit ovat folkloressa olleet ennen 1700-lukua, on myös populaarikulttuurin vampyyreillä nykyfolkloressa tärkeä ja merkittävä paikka, jota ei tule sivuuttaa. On kuitenkin kiinnostavaa tietää ja ymmärtää, mistä nykyään kovin suosittu vampyyrikuvasto koostuu ja miten se on muodostunut.

Kansanmusiikkia, vampyyreja ja tabuja

Papereiden ja keynote-luentojen lisäksi YoFo tarjosi myös kulttuurinautintoja. Ensimmäisen konferenssipäivän iltana osallistujat saivat nauttia perinteisestä liettualaisesta kansanmusiikista, kun paikallinen kuoro esitti jo katoamisvaarassa olevaa liettualaista kansanlaulumusiikkia. Kappaleiden välissä kuuntelijoille kerrottiin kappaleiden aiheista ja kansanmusiikin esittämisen tavoista. Toisen konferenssipäivän jälkeen järjestettiin elokuvailta, jossa katsottiin kanadalaisen Kinga Michalskan elokuva "Vampires, It's Nothing to Laugh About". Elokuva



oli kokeellinen dokumentti, jossa seurattiin vampyyritutkija Jan Perkowskin tutkimuksia 1960-luvulla Ontarion Wilnossa Kashub-yhteisössä. Siellä Perkowski haastatteli erästä yhteisön jäsentä, joka identifioitui itse vampyyriksi. Elokuvasa käytettiin alkuperäisiä Perkowskin haastatteluja sekä Michalskan haastatteluja paikallisten vanhusten keskuudessa. Elokuva käsittelee Kozakin keynote-luennon tapaan kolonialistista vallankäyttöä etnografisessa tutkimuksessa, yhdistäen siihen kiinnostavasti liioittelevaa, jopa humoristista tyyliä.

Elokuvaillassa katsottiin myös virolaisen taiteilijan Nadya Tjushkan videotaideteos "The Secret Staircase", josta oli puhumassa virolainen itsenäinen tutkija ja taiteilija Hildegard Reimann otsikolla "Every Single Repressed Taboo: A Visual Journey to an Abandoned Staircase Through an Artist's Lens". Videoteos esitteli portaikkoo, jonka seiniin nuoret olivat piirtäneet kolmenkymmenen vuoden ajan. Taideteos tarkasteli sitä, millaisia aiheita nuoriso seiniin piirtää, kun heillä on ilmaisunvapaus, ja miten he käsittelevät yhteiskunnan tabuja piirrosten kautta. Reimann kertoi siitä, miten hän folkloristiikan tutkijana analysoi videotaideteoksen etnografisia ulottuvuuksia. Konferenssin kulttuuritarjonta pohjusti kiinnostavasti konferenssin luentoja ja tarjosi mahdollisuuksia myös verkostoitumiseen ja yhdessäoloon.

YoFo:ssa oli mukana useita ensimmäistä kertaa kansainvälisessä konferenssissa omaa paperiaan esitteleviä nuoria tutkijoita, joille konferenssi toimi ilahduttavan pehmeänä laskeutumisena kansainvälisten konferenssien maailmaan. Lämpimän ja avoimen ilmapiirin vuoksi aluillaankin olevia tutkimuksia esiteltiin ja vastaanotto oli kannustavaa ja rakentavaa. Moni totesikin palaavansa mielellään Viron Tartossa vuonna 2025 järjestettävään neljätteentoista YoFo-konferenssiin.

Filosofian maisteri Mila Santala toimii väitöskirjatutkijana Turun yliopistossa